

ДОСЯГНЕННЯ УСПІШНОСТІ КОМУНІКАЦІЇ В ДІАЛОЗІ: МІЖКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ

Бесараб Т.П. (Харків)

Діалог – це усний чи письмовий обмін висловлюваннями між людьми; питання однієї людини, відповідь іншої – тобто специфічна форма та організація спілкування, комунікації. Це сумісна діяльність учасників, кожен з яких переслідує свою комунікативну мету, яка може співпадати, а може й не співпадати з метою людини, з якою ведеться співбесіда. Однак, разом з особистою комунікативною метою кожен з учасників діалогу повинен визнавати суспільну для всіх мету, або спрямованість діалогу. Людина, яка висловлює свою думку може здійснити успішний комунікативний акт лише за умови коли вона має впевненість у тому, що прагматичний контекст задовольняє умовам мовного акту, тобто вона повинна мати не тільки загальну інформацію, а й інформацію про слухача, як про партнера по комунікації, на якого розрахована ця інформація. Питання принципів комунікації розглядалось у роботах В. Галушко, Г. Грайса, Д. Карнегі, О. Ревзіна, Д. Гордона.

Так, Г. Грайс формулює основний принцип комунікації, здійснення якого очікується від учасників діалогу. Він зазначає, що комунікативний вклад у сумісний діалог повинен бути таким, якого вимагає сумісна мета діалогу, повна та точна відповідь повинна задовольняти слухача. Тільки такий варіант ведення діалогу, на думку Грайса, можна вважати успішним. Відповідь, що не задовольняє співрозмовника, суперечить його інтенціям, є неповною, неточною, невизначеною, не повинна звучати у сумісному діалозі [2, 34].

Об'єм інформації, якою діляться співрозмовники, повинен бути не меншим, ніж того потребує ситуація (для виконання поточної мети діалогу). Адже брак необхідної кількості інформації призводить до непорозуміння. Однак, зайва інформація може також призвести до непорозуміння у зв'язку з тим, що співрозмовник може бути збитий з толку зайвою інформацією. Окрім

непорозуміння у співрозмовника може виникнути враження, що існує ще якась особлива, латентна мета, особливий зміст. Отже, для чіткого діалогу, для того, щоб учасники порозумілися не треба відхилятися від заданої теми.

Діалог вважається діяльністю, яка має свою мету, тому людина, яка говорить не повинна торкатись інших тем. Трапляється, що в процесі діалогу один співрозмовник настільки часто змінює напрям розмови, торкаючись різних тем, що через деякий час розуміє що не пам'ятає що взагалі хотів сказати спочатку. Особливо погано, коли співбесідник, намагаючись довести свою точку зору, надає неточну, а під час і брехливу інформацію. Це призводить до зміни ходу бесіди, а також думки та знань слухача. Якщо ж слухач має правдиву інформацію з цього питання, то бесіда може прийняти вкрай неприємний хід. У кращому випадку слухач може перервати діалог або ухилитися від відповіді, але слухач може відреагувати й вкрай негативно, що може призвести до негативного впливу на подальший хід взаємовідносин партнерів. Тому успішна комунікація повинна включати у себе тільки правдиву та коректну інформацію.

На думку Г. Грайса не тільки суть, зміст тієї чи іншої інформації впливає на перебіг діалогу. Не менш важливими є обставини, за яких ця інформація подається. Якщо мова людини, що говорить буде наповнена незрозумілими словами (наприклад будь-якими термінами або жаргонізмами), то взаєморозуміння досягнуто не буде, що призведе до збою акту комунікації [2, 76].

Як відомо, діалог повинен мати спільну мету, спільну тему. Інакше він виявиться таким, що не має зв'язку, навіть якщо кожна окрема фраза є свідомою [3, 42]. Таким чином, можна сказати, що існують різні умови успішності комунікативного акту. Серед них – спільний фонд знань про світ, спільні точки зору, ввічливість, такт. Якщо в процесі діалогу участь беруть люди однієї культури, релігії, країни то процес комунікації буде більш вільним, невимушеним. Якщо ж діалог відбувається між представниками різних культур, то слід враховувати деякі культурні традиції, власний

національний характер. Ці фактори також слід враховувати в процесі діалогу. Навіть народи-сусіди, з однією релігією часто мають істотні розбіжності в мові і звичаях. І те, що діалог проводиться однією мовою ще зовсім не означає, що акт комунікації відбудеться успішно. Представники різних народів, різних регіонів світу завжди повинні враховувати національні особливості спілкування.

Наразі процес глобалізації, який відбувається у світі, розвиток міжнародних, політичних, економічних і культурних зв'язків сприяють взаємопроникненню національних стилів спілкування. Тим не менш, національні особливості мають дуже велике значення при здійсненні міжкультурної комунікації. Цінності, звичаї, традиції – все те, що людина засвоїла в дитинстві – все це залежить від національності і країни проживання. Це може створити серйозні проблеми в процесі спілкування між представниками різних країн. Поки інтереси сторін збігаються, розбіжності можуть бути непомітними, але у разі конфлікту вони відіграють важливу роль.

Національний стиль спілкування – це лише типові, найбільш поширені, ймовірні особливості мислення і поведіння. Національно-культурна специфіка висловлювання є однією з основних причин виникнення труднощів для його розуміння іншокультурним реципієнтом. Висловлювання, як змістовне створення, існує тільки у рамках мовного спілкування, яке розуміється як соціальний процес, у ході якого конструюються типи мовної діяльності. Для кожної ситуації міжкультурного спілкування притаманні свої особливості та правила, які дозволяють трансформувати текст із однієї культури в іншу, але в усіх ситуаціях спілкування причиною виникнення труднощів розуміння реципієнтами незнайомої культури є специфічна структура національних культур-комунікантів. Саме ті фактори, які не співпадають в двох культурах стають бар'єром для порозуміння в процесі спілкування та потребують тлумачення,

надання коментарів і залишаються у багатьох випадках некоректно зрозумілими.

Вміння висловити свою думку, вступити з іншою людиною в діалог надається людині разом з його вихованням у межах традиції однієї культури. Разом з вмінням щось робити, формування можливості спілкування окреслює соціальний та культурний статус людини у суспільстві. Здатність до діалогу з іншими членами суспільства є частиною соціальної взаємодії. В той же час мовне спілкування визначається тією культурою, в умовах якої воно відбувається. Кожній культурі належать свої засоби осмислення, образ мислення, система цінностей, ідеологічні установки – все це відбивається на носіях культури. Процес глобалізації, який відбувається зараз у світі, вимагає взаємодії не тільки між носіями різних мов, а й різних культур.

На якість комунікації між представниками різних країн також можуть впливати подібність культур, історичні контакти, відносини між їх країнами, відношення до іноземців у цій країні тощо. Адекватне взаєморозуміння представників різного лінгвокультурного загалу в процесі міжмовної, а значить і міжкультурної комунікації, можливе лише за умови урахування національно-культурних особливостей мовного спілкування. Для того, щоб виявити особливості, які існують у вербальному та невербальному досвіді різних лінгвокультурних спільнот, Ю. Сорокін запропонував теорію лакун, яка дозволяє виявити ті фрагменти ціннісного досвіду, які потребують адаптації при трансформації їх з одного лінгвокультурного загалу в інший. Для того, щоб подолати труднощі, які виникають при перекладі лакун культурного фонду необхідно знати історію, традиції, звичаї, особливості традиційного побуту, літературу та мистецтво країни для того, щоб зрозуміти дух та психологію народу, а також для того, щоб зрозуміти образну систему мови.

Якщо аналізувати механізм адаптації фрагментів ціннісного досвіду будь-якої культури, які зафіксовані у висловлюваннях, спрямованих на іншокультурного реципієнта у межах теорії лакун, то процес адаптації

фрагментів ціннісного досвіду одного лінгвокультурного загалу під час сприймання його носіями іншої культури зводиться до елімінування лакун різних типів. Застосування методу виявлення лакун у висловлюваннях дозволяє спостерігати за тим що є різного та спільного у двох взаємодіючих культурах та застосовувати отримані знання у процесі розробки стратегії мовної поведінки у межах спілкування.

Іноді людина настільки занурена у свою особисту культуру та звичаї, що вона навіть на підсвідомому рівні не сприймає культуру інших країн. Віра в засвоєнні норми поведінки дитинства робить все нове та незвичне незрозумілим та неприйнятним. Так, наприклад, вірш у якому європейський поет захоплюється красою першої весняної квітки навряд чи викликає такі ж почуття у представника буддизму адже вони не мають ієрархії у природних явищах – для них всі природні явища мають свою особливу самоцінну красу.

Розглянемо два види лакун – лакуни культурного фонду та поведінки (кінесичні лакуни) на прикладах деяких країн. Так, у Великобританії улюблені теми для діалогу – погода, спорт, садівництво, домашні тварини тощо. Саме з обговорення таких життєвих тем рекомендується починати будь-яку розмову. І, навпаки, слід уникати таких тем, як особисте життя, професійні успіхи, релігія. Британці у розмовах з іноземцями не люблять обговорювати проблеми, пов'язані з Ірландією, Шотландією або королівською сім'єю. Також їм не до вподоби люди, які хизуються своєю ерудицією, статками або відстоюють свою думку дуже палко, навіть категорично. В Англії існує культ легкої бесіди, яка сприяє налагодженню стосунків між співрозмовниками, яка ні до чого не зобов'язує. Англійці уникають співрозмовників, схильних до аналізу ситуації, до відстоювання своєї точки зору. Вони є дуже обачними, у розмові намагаються уникати гострих кутів, категоричності. Тому вживання таких словосполучень як «мені здається», «не думаю», «я не впевнений, що я правий, але...» є нормою у Великобританії. Британці дуже стриманий народ. І стриманість у поведінці відбивається й стриманістю у діалозі. Вони люблять мати свій особистий

простір – тому розмовляють на деякій відстані та не люблять коли їх торкаються у процесі бесіди.

Тому коли британцям доводиться розмовляти з іспанцями чи італійцями вони часто почуваються некомфортно. Адже іспанці при розмові перевагу віддають близькій відстані. Вони дуже палкі, імпульсивні, люблять всіма засобами відстоювати свою точку зору. І іспанці, і італійці люблять при розмові торкатися свого співбесідника. Вони багатослівні, експансивні і дуже товариські. Для того, щоб почати діалог з італійцем треба не багато – просто виявити цікавість до італійської історії або культури. Вони дуже пишаються своєю історією і можуть розмовляти про це скільки завгодно. Тобто, представники цих народів роблять все навпаки ніж британці. Тому, якщо заздалегідь відомо, що між ними відбудеться розмова, треба до неї дуже ретельно підготуватися, щоб дружність, яку хоче виявити іспанець чи італієць не здалася британцю поганим вихованням і через це непорозуміння не відбудеться акту комунікації.

Ці особливості, притаманні Європейським країнам, є важливими для комунікації між їх жителями та представниками інших країн. Але є країни, де такі особливості не просто треба враховувати при спілкуванні, їх треба добре знати, інакше спілкування не відбудеться взагалі. Це, насамперед, країни Азії. Наразі Китай відіграє все більш значущу роль у світовій економіці, є лідером на світовому ринку. Спілкування з представниками цієї країни та культури стає все більш поширеним і має дуже багато особливостей. Все починається ще при зверненні до особи. У більшості країн спочатку прийнято називати ім'я людини, а вже потім прізвище. Китайці ж, навпаки, спочатку ставлять прізвище, а вже потім ім'я. Якщо ж людина зовсім незнайома, або малознайома то звертатись треба взагалі без імені, тільки за прізвищем. Китайці віддають перевагу такій темі як сім'я та цікавляться геть усім пов'язаним з цією темою – вік, родинний стан, діти. Вони й самі запрошують до себе у дім подивитися на їх родину, при цьому вони дуже гостинні. Цінуючи конфуціанську мораль та поводячись стримано, але дуже

люб'язно, від вас китайці вимагатимуть аналогічної поведінки. Вони не будуть спілкуватись з людиною, яка веде себе дуже розкуто або розв'язно. Якщо спілкування є професійним треба пам'ятати, що китайці надзвичайно дисципліновані люди, вони ні на крок не відступають від вказівок свого начальства та не мають сумнівів у правильності та правдивості цих вказівок. Європейців, які мають бізнес справи з китайцями дуже часто дратує повільний темп переговорів. Але форсувати процес обговорення не рекомендується. Адже недарма у цього народу існує прислів'я: «Мовчання краще слів». Тому навіть іспанцям з їх палким характером треба бути стриманими та намагатися дотримуватися правил, пануючих у цій країні.

Але як сильно б не відрізнялись культури, між ними існує й фундаментальна схожість, яка виникає завдяки дії глибинних універсальних факторів. У першу чергу до них належать глобальна загальність картини світу та антропоцентризм (загальність сприйняття та асоціативного мислення).

Література

1. Галушко В.П. Діловий протокол та ведення переговорів / В.П. Галушко. – Вінниця: Нова книга, 2002 р. – 226 с. 2. Грайс Г.П. Логика и речевое общение / Г.П. Грайс // Новое в зарубежной лингвистике. Вып. XVI. Москва, 1985. 3. Ревзина О.Г. Структура словообразовательных полей в славянских языках // О.Г. Ревзина. Изд. МГУ, 1969.

Міністерство освіти і науки України
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
Кафедри іноземних мов

Матеріали

III Всеукраїнської науково-практичної конференції *„Іноземні мови у вищій освіті: лінгвістичні, психолого-педагогічні та методичні перспективи”*

15 листопада 2016 року

Харків

Організаційний комітет

Голова оргкомітету:

Гетьман А.П. – проректор з наукової роботи Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, професор, академік Національної академії правових наук України

Співголови оргкомітету:

Кузнецова О.Ю. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри іноземних мов № 3 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Сімонок В.П. – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри іноземних мов № 1 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Члени оргкомітету:

Голубнича Л.О. – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри іноземних мов № 3 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Нестеренко К.В. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов № 3 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Іноземні мови у вищій освіті: лінгвістичні, психолого-педагогічні та методичні перспективи. Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції / Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого / Харків: НЮУ ім. Ярослава Мудрого, 2016. – 304 с.